

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

**В. В. ПРИТ,
А. П. ФРАДИНСЬКА**

На сьогодні проблема розвитку креативності людини є вагомим пріоритетом сучасного суспільства. Життя в епоху науково-технічного прогресу урізноманітнюється і ускладнюється. Воно потребує від людини не шаблонних, звичних дій, а лабільності, гнучкості мислення, швидкого орієнтування й адаптації до нових умов, креативного підходу до вирішення великих і малих проблем. Без розвитку креативності життя втрачає певну силу особистості, а саме змістовність, яскравість, цілеспрямованість, значущість. Креативність особистості – це сукупність її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності та які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності.

Сутність креативності в навчально-виховному процесі обумовлюється низкою важливих міркувань: по-перше, креативність дає змогу розвивати навички вирішення нових завдань, орієнтування у нових умовах, долання різноманітних труднощів; по-друге, креативність пробуджує та стимулює розвиток інтересів до діяльності, адже завжди пов'язана з відкриттям нового, знаходженням чогось раніше невідомого. Саме в процесі розв'язання творчих завдань та пошуку нестандартних способів у дітей відпрацьовуються навички дискусії та критичного ставлення до тривіального. Окрім цього, креативність учнів сприяє також формуванню морально-етичних та вольових якостей. Креативність школярів сприятливо впливає на їхній фізичний та естетичний розвиток, оберігає від моральної деградації.

Термін „креативність” у напрямках психолого-педагогічних досліджень набув поширення у 60-ті роки ХХ століття. Проблеми тлумачення зазначеного поняття та його сутності присвячені праці таких науковців, як: Г. Айзенк, Дж. Гілфорд, В. Дружинін, Л. Єрмолаєва-Томіна, М. Козленко, М. Лещенко, О. Лук, А. Маслоу, О. Матюшкін, В. Петухов, В. Рогозіна, К. Роджерс, К. Тейлор, Е. Торенс, К. Тошина, В. Франкл, Е. Фромм. Проте, не є можливим надати чітке та однозначне визначення зазначеного поняття, тому наразі не існує єдиного наукового підходу або концепції креативності. Тільки в зарубіжній психології існує близько сотні визначень поняття „креативність”, що відображають уявлення дослідників, представлених в межах численних концепцій креативності. Проблему розвитку креативності у молодшому шкільному віці висвітлено в працях Л. Виготського, Д. Ельконіна, В. Забродського, І. Кулагіної, Н. Лейтеса, М. Савчина, О. Сорокоумової та ін. науковців.

Метою статті є аналіз наукових поглядів у психологічній науці щодо проблеми розвитку креативності у дітей молодшого шкільного віку

Найважливіша функція педагога полягає у тому, щоб допомогти учневі своєчасно усвідомити набутий досвід. Але основним є – знизити психологічну навантаженість у процесі навчання, адже саме вона вважається небезпечною, а не обсяг інформації [3]. При правильно обраній позиції педагога акт спільного усвідомлення стає актом співробітництва, співтворчості – сама природа творчості суперечить прямому управлінню цим процесом.

Творчі здібності є у кожної дитини. Творчість – це природна функція мозку, яка виявляється і реалізується у діяльності при наявності спеціальних здібностей у тій чи іншій конкретній діяльності. Творчість – це не тільки праця художника, артиста, вченого. Вона може проявитися в іншій діяльності, результатом якої будуть конкретні ідеї, продукти, а також дії. Тому завдання педагога – побачити індивідуальну креативність учня і прагнути її розвивати.

У наш час доволі актуальна проблема різностороннього виховання людини вже є на самому початку її шляху. Творчість – це той шлях, який може ефективно реалізувати мету підготовки підростаючого покоління до майбутнього. Показником творчого розвитку є креативність. Під креативністю в психологічних дослідженнях позначають комплекс інтелектуальних і особистісних особливостей індивіда, що сприяють самостійному усуненню проблем, генерації великої кількості оригінальних ідей та нешаблонному їх вирішенню [4].

Кожна здорова дитина від природи має змогу розвиватися, і необхідним є визначення шляху для реалізації зазначених можливостей. Сьогодні дві думки щодо розвитку креативності в онтогенезі.

Перша стосується уявлень про поступове зростання креативності з віком. Ця думка базується на дослідженнях, в яких результати тестів на креативність з віком підвищуються. Друга має на увазі уявлення про нерівномірний розвиток креативності. Тому деякі дослідники вважають, що у молодшому шкільному віці креативність зменшується під час проходження фази соціалізації. Натомість інші доводять, що креативність у цей період базується на пізнавальній потребі та може бути вельми розвинутою за допомогою психолого-педагогічних засобів.

Надзвичайно важко оцінити дійсне значення ознак креативності, що проявляються в дитинстві, і тим більше передбачити їх подальший розвиток. Дуже часто є очевидним, що яскраві прояви ознак креативності дитини, які є достатніми для початкових успіхів у навчанні, не є шляхами до дійсних, соціально значущих досягнень. Проте, ранні ознаки креативності не можуть залишати байдужими батьків, педагогів – адже вони можуть вказувати на зародження справжнього таланту [7].

Рівень креативності в дітей молодшого шкільного віку, зазвичай, залежить від тих навичок, яких дитина дошкільного віку набула в іграх, спілкуванні з оточенням, продуктивних видах діяльності. Тому індивідуальні відмінності дітей, які виявляє вчитель молодших класів, уже є досить значущими. Кожний погляд на креативність дітей дошкільного та молодшого шкільного віку дає всі підстави стверджувати про значне її згасання в школярів порівняно з дошкільниками. Дійсно, починаючи навчатися у школі, дитина значною мірою втрачає власну свободу. Окрім цього, у школі є деякі обмеження стосовно ігрової діяльності дітей, їхнього фантазування, особистого пізнання світу тощо. Шкільне навчання обмежує, також і час: більшість його дитина змушена витратити на навчання. Отже, для більшості дітей креативність і креативне мислення замінюються шаблонним вивченням навчальних предметів. Однак, зазначені обмеження не позбавляють дитину креативності: вони лише дещо її стримують. Креативність дітей молодшого шкільного віку може набувати таких своїх проявів, що не завжди є зрозумілими для вчителя: учні, які мають високий креативний потенціал, протистоять суворій дисципліні, конформізму, вони схильні до незалежності, мають підвищене почуття гумору і гостріше реагують на несправедливість. Такі діти не сприймають суворо регламентованих занять, які повторюються і спричиняють почуття суму. Але водночас, такі діти є напрочуд допитливими та інтелектуально активними [1].

Дитина високого рівня креативної спрямованості здатна повною мірою заглибитися у те, що її цікавить. Вона є вельми винахідливою в образотворчій діяльності, іграх, використанні різних матеріалів; може висловлювати багато різних міркувань із приводу конкретної ситуації; здатна повному підійти до розв'язання певної проблеми. Креативна дитина, зазвичай, є енергійною, дотепною, відрізняється від інших розвинутою пам'яттю і виявляє значну самостійність у думках та поведінці.

Відмітною ознакою креативної спрямованості дітей молодшого шкільного віку – є суб'єктивна новизна продукту діяльності. За своїм об'єктивним значенням „відкриття” дитини може бути і новим, незвичним, але, водночас, виконуватися за вказівкою вчителя, за його задумом, з його допомогою, а тому не може бути креативністю. І в той же час, дитина може запропонувати таке рішення, яке вже є відомим та використовувалося на практиці, але додумалася вона до нього самостійно, не копіюючи шаблонів та зразків. У цьому випадку мова йде про креативний процес, заснований на осяянні, інтуїції, самостійному мисленні учня. Тут важливий сам психологічний механізм діяльності, в якій формується вміння вирішувати нешаблонні, нестандартні завдання. Успішне формування в молодших школярів креативного мислення є можливим лише на основі врахування педагогом особливостей дитячої творчості та вирішення центральних завдань [2].

Ученим П. Блонським були точно позначені основні відмінні риси дитячої творчості та креативності: дитяча задумка нудна і дитина некритично ставиться до неї; дитина є рабом своєї бідної фантазії. Головним чинником, що визначає творче мислення дитини, – це її досвід: творча діяльність уяви знаходиться в прямій залежності від багатства і різноманітності минулого досвіду людини. Тут формується перше найважливіше завдання у формуванні креативного мислення молодших школярів. Для того, щоб сформувані в учнів вміння творчо вирішувати поставлені перед ними завдання, необхідно, перш за все, подбати про розвиток широти їхнього світогляду, про створення реальної почуттєвої основи для уяви. Розвиток креативності вважається невід'ємним від формування виконавських вмінь і навичок. Чим різноспрямованим та досконалішим є вміння і навички учнів, тим багатшою є їхня фантазія, реальнішими є їхні задуми та більш складні завдання вони спроможні виконувати.

Психологами встановлено, що розвиток мислення людини є невіддільним від розвитку її мовлення. Тому найважливішим завданням в розвитку креативного мислення учнів є – наочність їх навичкам словесного опису способів вирішення завдань, обговорення прийомів роботи, визначення основних елементів задачі, інформування щодо зображень й декодування графічних елементів. Засвоєння учнями необхідного словникового запасу є дуже важливим для формування й розвитку в них внутрішнього плану дії. Під час креативного процесу завдання вирішується спочатку подумки, а потім переноситься в зовнішні дії [5].

Уява в молодшому шкільному віці є вищою і необхідною їхньою здатністю учнів. Разом з тим, саме ця здатність потребує особливої уваги в плані розвитку. А розвивається уява особливо інтенсивно у віці від 5 до 15 років. І якщо в цей період уяву спеціально не розвивати, в подальшому настає швидке зниження активності такої функції. Разом зі зменшенням здатності людини фантазувати збіднюється особистість, знижуються можливості креативного мислення, згасає інтерес до мистецтва, науки тощо [6].

Молодші школярі велику частину своєї активної діяльності реалізують за допомогою уяви. Їхні ігри – результат роботи фантазії, завдяки якій вони із захопленням займаються креативною діяльністю, психологічною основою якої також є творча уява. Коли в процесі навчання діти стикаються з необхідністю усвідомити абстрактний матеріал та потребують використання аналогій, не маючи життєвого досвіду, вони теж користуються своєю уявою. Таким чином, роль уяви в психічному розвитку дитини молодшого шкільного віку є вельми значною. Однак, фантазія, як і будь-яка форма психічного відображення, повинна мати позитивний напрямок розвитку. Вона має сприяти кращому знанню навколишнього світу, саморозкриттю і самовдосконаленню особистості, а не переростати в пасивну мрійливість, заміну реального життя мріями. Для реалізації цього завдання необхідно допомагати дитині використовувати свої можливості уяви у напрямку прогресивного саморозвитку, для активізації пізнавальної діяльності школярів, зокрема розвитку теоретичного, абстрактного мислення, уваги, мови та творчості [1].

Діти молодшого шкільного віку дуже люблять займатися художньою творчістю. Вона дає змогу дитині у найбільш повній вільній формі розкрити свою особистість повною мірою. Вся художня діяльність базується на активній уяві, творчому мисленні, креативності. Ці функції забезпечують дитині новий, незвичний погляд на світ. Вони сприяють розвитку мислення, пам'яті, збагачують її індивідуальний життєвий досвід. На думку Л. Виготського, уява забезпечує таку діяльність дитини:

- побудова образу, кінцевого результату його діяльності;
- створення програми поведінки в ситуації невизначеності, створення образів, які замінюють

діяльність;

- створення образів описуваних об'єктів. [1]

Для розвитку дитини дуже важливим є формування багатьох інтересів. Слід зазначити, що для школяра взагалі характерним є пізнавальне ставлення до світу. Така пізнавальна спрямованість має об'єктивну доцільність. Інтерес до всього розширює життєвий досвід дитини, знайомить її з різними видами діяльності, активізує її різні здібності. Діти, на відміну від дорослих, здатні виявляти себе в художній діяльності. Вони із задоволенням виступають на сцені, беруть участь у концертах, конкурсах, виставках і вікторинах. Розвинена здатність уяви, яка є типовою для дітей молодшого шкільного віку, поступово втрачає свою діяльність у міру дорослішання [1].

У питанні про виховання обдарованих дітей велика відповідальність лежить на фахівцях: педагогах, дитячих психологах. Вони повинні вчасно підказати, спрямувати батьківське виховання. Але дитина з раннім розквітом інтелекту стикається із труднощами, непорозумінням не тільки вдома, в колі сім'ї, а й у школі, де всіх навчають однаково, і дуже часто процес навчання починається з того, що їй вже не цікаво.

Розвивати креативність необхідно, орієнтуючись на індивідуально-психологічні особливості учнів та психологічну готовність педагога до реалізації методів роботи з обдарованими дітьми. Вибір методів творчої роботи залежить від віку учнів, їхнього розвитку, інтересів, характеру. Але максимального позитивного ефекту виховання можна досягнути лише тоді, коли критерії вчительського, батьківського, а також суспільного виховання співпадають за спрямованістю та є творчими за своєю суттю, формам і характером поставлених цілей [2].

Для розвитку креативності у дітей молодшого шкільного віку необхідно створювати ситуації, в яких вони б самостійно шукали вирішення поставлених завдань, і не в якому разі не вирішувати усе за них. Креативне мислення починає працювати в кожній людині, коли її життя наражає на певні труднощі, перепони, що мають прояв у вигляді завдань, які, у свою чергу, стимулюють їхній розум, примушують мислити і відшуковувати відповідні рішення [2].

Аналіз наукових поглядів щодо зазначеної проблеми дав змогу стверджувати, що розвиток креативності учнів молодшого шкільного віку відбувається протягом не одного дня, тижня або місяця. Це є результатом тривалої, наполегливої і систематичної праці впродовж року, терміну навчання дітей у школі, всього подальшого життя. До тих умов, які сприяють розвитку креативності у дітей молодшого шкільного віку, належить комплекс заходів, який починається зі створення особливої ситуації. Зазначена ситуація сприяє інтуїтивному творчому осяянню під час вирішення проблеми, і закінчується розвитком необхідних здібностей, особистісних якостей, а також створенням творчого клімату.

Доцільними напрямками подальших розвідок є здійснення емпіричного дослідження проблеми розвитку креативності у дітей молодшого шкільного віку.

© В. В. ПРИТ,

© А. П. ФРАДИНСЬКА

© Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», №12/2016

Список використаної літератури:

1. Заброцький М. Основи вікової психології : [навч. посіб.] / М. Заброцький. – Тернопіль : Навч. кн. „Богдан”, 2002. – 112 с.
2. Николаенко Н. Н. Психология творчества / Н. Н. Николаенко. – СПб, 2007. – 187 с.
3. Пономарев Я. А Психология творчества и педагогика / Я. А. Пономарев. – М. : 1976. – 125 с.
4. Симонов П. В. и др. Происхождение духовности. / П. В. Симонов, П. М. Ершов, Ю. П. Вяземский. – М.: Наука, 1989. – 352с.
5. Солсо Р. Л. Что такое творчество? / Р. Л. Солсо. – СПб. : 2002. – 200 с.
6. Сорокина Б. Ф. Психология и философия творчества. / Б. Ф. Сорокина. – Минск , 2000. – 142 с.
7. Турініна О. Л. Психологія творчості : [навч. посіб.]/ О. Л. Турініна. – К. : МАУП, 2007. – 160 с.